

VIENUŽIO REIKŠMĖ LITERATŪRAI

Iš visų Vienužio dainų man būdavo mieliausios šios: 1) „Linksminkimės, linksminkimės“, 2) „Kaipgi gražus gražus rūtelių darželis“, 3) „Ilgu ilgu man ant svieto“, 4) „Dainos mano – dūšia mano“, 5) „Pasakyki, ponaitėle, ar tu mane myli“, 6) „Sudiev, kvietkeli tu brangiausias“, 7) „Pasakyk man, kodėl lakštingėlė“, 8) „Žirgeliai sukinkyti“, 9) „Karvelėli paukštužėli“, 10) „Pabalnokit man žirgelį“, 11) „Jau žvaigždė vilties žibėt nustojo“ ir 12) „Oigi, gražus gražus tolimasis dangus“. Antra tiek yra dainelių, iš kur atskirais posmais gali prisipešioti įdomių aforizmų. Šiose dainose daugiausia pasireiškė kūrybinė Vienužio jėga.

Nei rusų, nei lenkų literatūroje aš nerandu Vienužiui atitinkamo poeto. Panašesnis esąs prancūzų Petras Jonas Beranger (1780–1857). Jis gera nuotaika dainavo gyvenimo malonumus, kurių gali rasti vyne ir meilėje. Tautos „chansons“¹ jis iškėlė į tikro artizmo aukštybes, nė kiek nenutrindamas nuo jų liaudies būdo: lengvumo, plonos ironijos, paprastai pridengiamos geros nuotaikos pavidalu, net idėja. Išlaikė lengvą giesmelių toną. Dikcija paprasta, nesukta (Wielka Enc. II.)².

Jis savo laiku daręs nemaža įtakos tautoms, kurios krypo į savo liaudį. Įdomu būtų arčiau sulyginti, kaip A. Strazdas yra sulyginamas su Karpinskiu³. Žinojo Berangerą ir Vienažindys, tik jo prancūziškumus pakeitė lietuviškumais: ironiją – melancholija, gerą nuotaiką – nepasitenkinimu.

Kai kada Vienužis yra svetimais pasekęs, iš jų idėją ir formą gavęs, bet taip lietuviškai ataudęs, jog jokiū būdu negalima tų jo dainelių pavadinti verstinėmis. Sulygink mažarusių „U sosida chata bila, u sosida žinka mila“⁴ su Vienužio „Susiedas laukus apsejo“, rusų „Stradat il naslaždatsia“⁵ su „Jau žvaigždė vilties“, lenkų „Ach powiedź mi“⁶ su „Pasakyk man“, rusų „Proščajus, angel moj, s toboju“⁷ su „Sudiev, kvietkeli tu brangiausias“. Eiliavimo formoje Vienužis nebuvo išgudrėjęs. Rimai pririnkti jam buvo sunku, jie retai geri, daugiau veiksmažodinių arba visai netinkamų. Viską atstoja turinys.

„Blūdo“ autorius J. Dobilas – entuziastingas Antano Vienažindžio šalininkas. Jis sako*, mes, norėdami žingsniuoti pirmyn, turi grįžti prie Vienužio. Juk viduramžis atgimė tokiu būdu – jis kreipėsi pirmučiausia į senovės kultūrą, paskui į savo tautų dvasios išdinę; taip ir mes, kurie toli gražu dar iš viduramžio neišėjome, tik per renesansą duris į civilizaciją atidarysime... Vienažindys – tikras poetas, vadinasi, jo kūrinuose reiškiasi kuo tampausias medžiagos su autoriaus individu susiliejimas. Ten ne žodžius skaitai, bet pačius jausmus. Bet jausmai be minties visados esti ištižę, salstelėję, apglebę. To nėra pas Vienažindį, nes jo galingi jausmai teka iš galingų minčių, visais amžiais mūsų tautai vadovavusių, ir sunku numatyti, kada jos galima bus arba reikės pakeisti kitomis. Formos mainysis, esmė paliks ta pati. O jei taip, tai jame atspindi amžinosios tiesos, ir jis – didelis rašytojas.

Vienažindys apdainuoja dainas žodžiais, stačiai lyg išvogtais iš lietuvių sielos. Maironis, kurs, mano nuomone, aukščiausiai pakilo, apdainuodamas tas pačias daineles, gal to nejuto, bet, be abejo, buvo Vienažindžio įtakoj. Pats tono ramumas, nuoširdumas, prastumas, ką kituose jo kūrinuose ne taip jau tankiai sutinki, tatau liudija... Vienažindžiui patriotizmas ne galvoje. Jam užtenka, jog dainos lietuvių gyvenime sudaro lyg kokią oazę dvasios tyruose, kur jis tautinę dvasią atgaivina, nuo vargų, nelaimių

¹ „chansons“ (pranc.) – dainas.

² Wielka enc. II. – nuoroda į 1890–1910 m. Varšuvoje leistą *Wielka encyklopedia powszechna (Didžioji visuotinė enciklopedija)*.

³ Francišekas Karpinski (Karpinski, 1741–1825) – lenkų poetas sentimentalistas.

⁴ „O sosida chata bila, u sosida žinka mila“ (ukr.) – „Kaimyno troba balta, kaimyno žmona graži“ (ukrainiečių liaudies daina).

⁵ „Stradat il naslaždatsia“ (rus.) – „Kentėti ar mėgautis“.

⁶ „Ach powiedź mi“ (lenk.) – „Ak, pasakyk man“.

⁷ „Proščajus, angel moj, s toboju“ (rus.) – „Atsisveikinu, angele mano, su tavimi“.

* Čia pripėšioti atskirų gilių Dobilo minčių. (*Aut. past.*)

atsilsi, skurdą lengvina, doriškai atgimsta, dvasia kyla. Argi bereikia įrodinėti, ką reiškia lietuviui, ypač lietuvaitei, rūtų darželis? Ir kokių stebuklingu sutarimu skambėdavo mūsų gryčios ir seklyčios su tautos dvasia, šalies būdu, kai mūsų liaudis savo pokyliuose rūtelių darželį dainuodavo!

Kas nežino, kaip brangus rūtų vainikėlis lietuvaitei... Laižuviečiai pasakoja, jog tos rūšies dainomis Vienužis visados pravirkdindavęs moterėles.

Mums, partiniams, religiniams arba patriotiniams karžygiams, nebuvo nei laiko, nei noro, gal nei išgalių tą liaudies poetą, kaip mes jį su nekuria panieka vadiname, suprasti. Mes jį ignoravome ir visai teisingai nujautėme jame savo entuzijinio karžygiškumo priešą. Baranauskas, sprendžiant pagal to, ką jis paliko, yra tik gabus, simpatingas, daug vilties žadinęs ir puikiai savo darbą bepradedęs poetas jaunikaitis, sulyginus jį su Vienažindžiu, galutinai nusistačiusiu, tautos dvasios gelmes pažinusių dainium, kuriam tokia pat būtenybė reikėjo kurti, kaip lakštingalei giedoti, o tai, žinome, irgi yra svarbus tikro poeto pažymys.

Vienažindys nepažino pasaulio literatūros. Refleksinės jėgos jo menkos. Šileris⁸ tokius poetus vadina naiviais. Jie, kaip kokie kūdikėliai, sėdi gamtos motinėls bei tautos glėby, instinktu ją myli, instinktu, prastai ir apdainuoja. Pažvelgti į savo numylėtą iš toliau, kritiškiau, parodyti, kaip ji atrodytų, jei jai būtų duoti tokie brangūs rūbai, kokius dėvi svetimtaučių dainių idealai, – to Vienažindys negalėjo. Užtat turėdamas visą savo gyvenimą pridėjęs ausį prie tautos širdies, jis taip ją pažino, jog šituo žvilgsniu užsitarnavo sau vietą šalia didžiausių dailiosios literatūros kerauninkų. Jis siekia į ją tiek toli, kur ji, susiliedama su visos žmonijos dvasia, daro harmoniją, už kurią gražesnės nėra žmogus šiame pasauly girdėjęs. Ir ne kas, kad jo mintys kitos atrodo skolintos, kitos dainelės net imitacijos, dar kitos stačiai verstos: jis tikrai girdėjo jų nuostabias melodijas toj krūtinėje, prie kurios prisiglaudęs visą savo amžių nugyveno... Kas iš to, kad kartais ir gaideliui pasiseka deimanto grūdelis rasti, kad jis nemoka jo nei įvertinti, nei sunaudoti?

Dainą „Kaipgi gražus gražus tolimasis dangus“ J. Dobilas vadina tiesiog monumentaliu kūrybos darbu. Ji sklidina intymiausių žmogaus jausmų Kūrėjui, tačiau geriau įsiklausius, pro harmoningiausias meilės, prisirišimo ir kilniausio mielavimosi akordus girdi kažkur ten giliai liūdną, skurdų toną. Visai taip pat, kaip pas Dantę⁹ ir bažnytinėse giesmėse. Tatai šios žemės gyventojų protestas prieš pavergimą jo, nors ir kilniausiai, tik išimtinai vienai idėjai... Vienažindys atstovauja idealingai religingą Lietuvą.

Vienažindys neiššėmė visos tautos dvasios, tik jis siekė į pačias jos gelmes, parodė ją tokią, kokia yra tikrenybėje.

Kaip švelniai, sklandžiai, harmoningai teka jo mintys, kaip giminingos lietuvių dainoms skamba melodijos iš jo dainelių, o kokių šiurkštumų, absurdu, psichologinių anomalijų pripildyti ne sykį mūsų mokytojų šių dienų rašytojų raštai! Širdies ir proto jokia štukmeistrybė atstoti negali.

Mes vertiname ir gerbiame visokius liaudies išdirbinius, nes matome apsireiškiant juose tautos dvasią; gerbiame kalbą, dainas ir pasakas, nes jose kaip muziejuose irgi išsilaiškė per tiek nelaimingų amžių ta pati tautos dvasia. Bet kodėl mes lig šiol taip mažai atidžios tekreipiame į artojėlio širdį, kuri tą dvasią, nuo priešingų įtakų gindama, savo krauju penėjo?

Oi, metas metas mums su seneliu Vienažindžiu į slėpiningąją artojėlio dvasios pilį keliauti. Taigi į artojėlį!

Tame J. Dobilas mato mūsų poezijos renesansą. Dėl to galima būtų pasiginti kiek tiek, bet su jo Antano Vienažindžio reikšmės mūsų literatūrai apibūdinimu gauname visiškai sutikti.

[...]

Vaižgantas, *Raštai*, t. 17, parengė Eligijus Daugnora, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 367–370, 504–505.

⁸ Friedrichas Schilleris (1759–1805) – vokiečių poetas, dramaturgas; romantikas; remiamasi jo veikalu *Apie naiviają ir sentimentaliją poeziją*.

⁹ Dante Alighieri – italų poetas, renesansinės poezijos pradininkas.